

Lapsiasiavaltuutetun toimintasuunnitelma vuodelle 2023 – terveys ja lapsen oikeudet

Lapsiasiavaltuutetun tehtävät

Lapsiasiavaltuutettu varmistaa, että lasten asema ja oikeudet otetaan huomioon lainsäädännössä ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Valtuutettu arvioi ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa ja tuo lasten oikeuksien näkökulmaa päätöksentekoon ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Lapsiasiavaltuutettu rakentaa lapsille hyvää ja oikeudenmukaista yhteiskuntaa yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Työn perustana on YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59-60/1991).

Lapsiasiavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton valtion viranomainen, jota ohjaa laki lapsiasiavaltuutetusta (1221/2004) sekä valtioneuvoston asetus lapsiasiavaltuutetusta (274/2005). Valtuutettu toimii hallinnollisesti oikeusministeriön yhteydessä. Tätä toimintasuunnitelmaa laadittaessa lapsiasiavaltuutetun toimistossa työskentelee lapsiasiavaltuutetun lisäksi toistaiseksi voimassa olevassa virkasuhteessa hallinnollinen avustaja, erikoistutkija, lakimies, ylitarkastaja ja viestintäasiantuntija, sekä määräaikaisessa virkasuhteessa lakimies ja suunnittelija. Vuonna 2022 toimistossa on lisäksi ollut hankemuotoisena kaksi kansallisen lapsistrategian toimenpidettä. Toimenpiteessä 5 laaditaan selvitys saamelaislasten ja romanilasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisesta Suomessa. Tässä hankkeessa työskentelee määräaikainen erikoistutkija ja tutkimusavustaja. Toimenpiteessä 19 toteutetaan vaikuttamiskampanjat yksityisen sektorin toimijoiden ja julkisen sektorin kanssa työn ja perheen yhteensovittamisesta. Tässä hankkeessa työskentelee määräaikainen viestintäsuunnittelija. Kaikilla lapsiasiavaltuutetun toimiston työntekijöillä on tärkeä rooli lapsen oikeuksien edistämässä.

Lapsiasiavaltuutettu laatii vuosittain toimintasuunnitelman ja antaa sen tiedoksi valtioneuvostolle (laki lapsiasiavaltuutetusta 3 § ja asetus lapsiasiavaltuutetusta 4 §). Tässä toimintasuunnitelmassa kuvataan ensin vuoden 2023 painopistealue, jonka laatimisessa on hyödynnetty Sitran tulevaisuusbarometrin¹ ja megatrendityön tuloksia², lapsistrategian perustana toimivaa Lapsen aika -raporttia³, valtioneuvoston julkaisemaa ministeriöiden

¹ Dufva, M., Laine, P., Lähdemäki-Pekkinen, J., Parkkonen, P. & Vataja, K. 2019. Tulevaisuusbarometri 2019. Millaisena suomalaiset näkevät tulevaisuuden? Helsinki: Sitra. Saatavilla osoitteesta: <https://media.sitra.fi/2019/02/28132718/sitraselvityksiataulevaisuusbarometriverkkoon.pdf> Katsottu 8.10.2020.

² <https://www.sitra.fi/aiheet/megatrendit/>

³ Lapsen aika: Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040. Valtioneuvoston julkaisuja 4/2019. Helsinki: Valtioneuvosto. Saatavilla osoitteesta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-698-0> Katsottu 8.10.2020.

kansliapäälliköiden Mahdollisuudet Suomelle -raporttia⁴, oikeusministeriön hallinnonalan toimintaympäristöanalyysia sekä lapsiasiavaltuutetun toimistossa vuosien varrella tehtyjä havaintoja⁵. Lapsiasiavaltuutetun työ on tässä toimintasuunnitelmassa jaoteltu kolmeen kokonaisuuteen. Lapsiasiavaltuutettu 1. arvioi lapsen oikeuksien toteutumista; 2. seuraa, tuottaa ja välittää tietoa lapsen oikeuksista ja 3. verkostoi ja rakentaa yhteyksiä eri toimijoiden välille.

Arvioi lapsen oikeuksien toteutumista

Lausunnot
Aloitteet ja kannanotot
Vuosikertomukset
Eduskuntakertomukset
Määräaikaisraportti
YK:n lapsen oikeuksien komitealle

Seuraa, tuottaa ja välittää tietoa lapsen oikeuksista

Lapsibarometri
Nuoret neuvonantajat
Tutkimukset ja selvitykset
Pyöreän pöydän keskustelut
Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit
Luennot ja LOS-koulutus
Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit
Kansalaisyhteydenotot

Verkostoi ja rakentaa yhteyksiä toimijoiden välille

Lapsiasianeuvottelukunta
Sidosryhmätyö
Kansainväliset yhteydet
Lapsen oikeuksien viikko
Vierailut

⁴ Mahdollisuudet Suomelle. Valtioneuvoston julkaisu 1/2019. Helsinki: Valtioneuvosto. Saatavilla osoitteesta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-688-1> Katsottu 8.10.2020.

⁵ <https://lapsiasia.fi/vuosikirjat-ja-koosteet>

Toimintaympäristö vuonna 2023

Vuonna 2022 lapsiasiavaltuutetun toiminnan painopiste oli suunnitellusti turvallisuus ja lapsen oikeudet. Teemaa valmisteltiin tilanteessa, jossa covid-19-pandemia vielä repi hyvinvoinnin kuiluja lapsiryhmien välille. Sen enempää toimintaa vuonna 2019 suunniteltaessa kuin vuoden 2022 alkaessakaan ei kuitenkaan osattu ennakoita, miten ajankohtaisia turvallisuuden kysymykset olisivat. Helmikuussa 2022, yhden aamun aikana, turvallisuus nousi päivänpolttavaksi maailmanpoliittiseksi kysymykseksi, kun Venäjä aloitti hyökkäyssodan Ukrainaan.

Hyökkäyssota on heijastunut maahamme monin tavoin. Suomeen on lyhyessä ajassa saapunut yli 42 000 tilapäisen suojelun tarpeessa olevaa ukrainalaista, joista kolmannes on lapsia. Näiden ihmisten asuminen, sosiaaliturva, työssäkäynti, koulutus ja muu palvelujen tarve asettavat kunnille valtavia haasteita tilanteessa, jossa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja siirretään uusille hyvinvointialueille. Saapuneista lapsista jokainen on läpikäynyt pakolaisuudesta aiheutuvan kriisin ja osa on vakavasti traumatisoitunut.

Asiantuntijaverkostoissa on todettu, että eniten apua tarvitsevat lapset ja nuoret ovat vasta tulossa Suomeen.

Venäjäns hyökkäyssota Ukrainaan on romuttanut ukrainalaisten elämän, mutta sillä on laajoja vaikutuksia myös suomalaisten arkeen. Vuoden kuluessa on saatu esimakua energiapulasta, lannoitepulasta, elintarvikkeiden saatavuusvaikeuksista ja rajusta hintojennoususta. Moni lapsiperhe joutuu tulevana talvena kamppailemaan toimeentulonsa eteen elinkustannusten jatkuvasti noustessa. Sodan pelko ei toistaiseksi ole hallinnut julkista keskustelua, eikä ole noussut keskeiseksi aiheeksi myöskään lapsiasiavaltuutetun kohtaamisissa lasten ja nuorten kanssa. Tilanteen jatkuessa ja uusien kierteiden myötä sen psykologiset vaikutukset syvenevät.

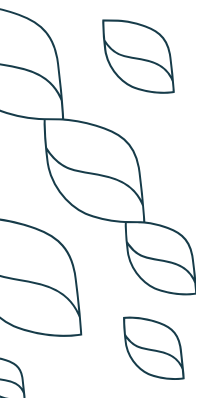
Vaikealla geopolitiisella tilanteella on, ja tulee olemaan, vaikutusta myös lapsiasiavaltuutetun työhön. Kansainvälistä yhteistyötä vahvistetaan ja lapsiasiavaltuutettu pitää tiivistä yhteyttä Euroopan ja Pohjoismaiden lapsiasiavaltuutettuihin sekä osallistuu vaikuttamistyön koordinointiin yhdessä näiden kollegojen kanssa.

Vaikea maailmanpoliittinen tilanne vaikuttaa myös lapsiasiavaltuutetun toiminnan suunnitteluun. Ihmisoikeustoimijoiden on parannettava valmiuksiaan vastata tuleviin kriiseihin ja tämä on otettu vakavasti lapsiasiavaltuutetun toimistossa. Toimiston

kriisiviestintäsuunnitelma on viimeistelty, ja lapsen oikeuksien kansallisen viestintästrategian puitteissa viestintää voidaan tehokkaasti toteuttaa monikanavaisesti ja valtakunnallisesti. Toimiston valmiuksia vastata kansalaisten kysymyksiin on parannettu niin verkkosivujen sisältöjen uudistamisella kuin kirkastamalla toimiston neuvonnan ja ohjauksen käytäntöjä esimerkiksi puhelinaikojen avulla. Valmiuksia vastata erilaisista häiriötilanteista, kuten sähkökatkoista, elintarvikepulasta, ydinsäteilystä tai hyökkäyssodasta herääviin kysymyksiin on lisätty. Toimiston sisällä fyysistä valmiutta on vahvistettu turvallisuuskävelyn ja ensiapukoulutuksen, ja psykososiaalista valmiutta työnohjauksen avulla. Valmiutta on vahvistettu myös lisähenkilöstön turvin, kun erillismäärärahalta on voitu pitää työsuhteessa määräaikaista lakimiestä. Tämä mahdollisuus jatkuu vuonna 2023. Vaikuttamistyö tulevien eduskuntavaalien ja hallitusohjelman parissa on tärkeä osa lapsiasiavaltuutetun työtä.

Samalla lapsen oikeuksien asioissa on käynnissä useita yhtäaikaista kansallisia kehittämishankkeita. Lapsiasiavaltuutetun toiminnan kannalta merkittävä kansallinen hanke, kansallinen lapsistrategiatyö, joka tähtää YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen toimeenpanon edistämiseen, jatkuu seuraavalle hallituskaudelle. Lapsen oikeuksien kansallisen viestintästrategian toimeenpano jatkuu. Eduskunnan alaisuudessa toimiva Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö (ITLA) edistää lapsiasiavaltuutetun ja kansallisen lapsistrategian yhteisestä aloitteesta lasten hyvinvointia kuvaavien kansallisten indikaattoreiden kehittämistä yhdessä Tilastokeskuksen kanssa. Näiden indikaattorien avulla voidaan tehokkaammin arvioida ja seurata niin lapsiasiavaltuutetun, kansallisen lapsistrategian, eurooppalaisen lapsitakuun kuin suomalaisen hyvinvointipolitiikan vaikutuksia lasten ja perheiden hyvinvointiin.

Lapsen oikeuksien toimeenpanon merkittävä tarkistuspiste, YK:n lapsen oikeuksien komitealle luovutettavan määräaikaissraportin käsittely, toteutui vuosien odottamisen jälkeen Genevessä syyskuussa 2022. Komitean päätelmät tulevat vuonna 2023 ohjaamaan lapsiasiavaltuutetun työtä merkittävästi.

Vuoden 2023 painopistealue: Terveys ja lapsen oikeudet

Maailman terveysjärjestön (WHO) perussäännössä terveyttä pidetään täydellisen ruumiillisen, henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tilana eikä ainoastaan sairauden ja raihnaisuuden puuttumisena. YK:n lapsen oikeuksien komitean 15. yleiskommentissa todetaan, että kaikki oikeudet (kansalais-, poliittiset, taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet), jotka mahdollistavat kaikkien lasten kehittää henkisiä ja ruumiillisia valmiuksiaan, persoonallisuuttaan ja lahjakkuuttaan mahdollisimman täysimääräisesti, ovat keskenään riippuvaisia ja yhtä tärkeitä. Lisäksi lasten oikeus terveyteen ei ole tärkeä pelkästään itsessään, vaan tämän oikeuden toteutuminen on myös välttämätöntä kaikkien muiden yleissopimuksen mukaisten oikeuksien nauttimisen kannalta. Lasten terveyttä koskevan oikeuden toteutuminen riippuu myös monien muiden yleissopimuksessa määriteltyjen oikeuksien toteutumisesta.

Lasten ja nuorten somaattisen terveyden kohentuminen on ollut laajan kansanterveyspolitiikan ansioista. Kattava rokotusohjelma sekä neuvolatoiminta ja kouluterveydenhuolto ovat vähentäneet useita aiemmin yleisiä vakavia tartuntatauteja. Terveystieteiden kehittäminen ja hoitoon pääsyssä on kuitenkin alueellista ja väestöryhmien välistä eriarvoisuutta. Viime vuosina eriarvoisuutta on pyritty vähentämään laajan sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisuudistuksen avulla, mutta tavoitetta ei ole saavutettu. Lapset ja nuoret ovat terveyden ja hoitoon pääsyn osalta edelleen hyvin eriarvoisessa asemassa niin taustastaan kuin asuinpaikastaan riippuen.

Lasten ja nuorten sairauksista yleisimpiä ovat erilaiset hengitysteiden infektiot, ripulitaudit, ihoinfektiot ja rokkotaudit. Toinen merkittävä ryhmä ovat allergiat, joita sairastaa noin joka kymmenes lapsi. Viime vuosina sisäilman aiheuttamat sairaudet ovat olleet esillä. Lisäksi lasten tapaturmat ovat edelleen yleisiä, vaikka niiden määrää on saatu huomattavasti laskettua. Lapsilla esiintyy myös vakavia sairauksia kuten syöpää sekä neurologisia ja immunologisia sairauksia, joiden hoito voi vaatia perheeltä runsaasti sopeutumista.

Viime vuosina lasten ja nuorten terveyttä ovat uhanneet etenkin mielenterveyden ongelmat, vähäinen liikkuminen sekä epäterveet ruokailutottumukset. Mielenterveyden ongelmien yleistymisestä ei ole jaettua yhteisymmärrystä, mutta yleinen käsitys on, että ongelmat ovat tulleet näkyviksi ja niiden taso on muuttunut aiempaa vakavammaksi. Erilaisten neurokehityksellisten ominaisuuksien ja mielenterveyden ongelmien lääkinällinen hoito

on lisääntynyt. Mielenterveyden ongelmat säteilevät laajasti lasten hyvinvointiin ja näkyvät palvelujärjestelmässä ruuhkina, sektorien välisen yhteistyön haasteina ja kasvavina kustannuksina.

Vuonna 2023 lapsiasiavaltuutettu vahvistaa työtään terveystieteiden parissa. Lapsiasiavaltuutettu määrittelee terveyden holistisesti eli ihmisen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia koskevana tilana. Näin lapsiasiavaltuutetun lähestymistapa noudattaa WHO:n määritelmää terveydestä täydellisen ruumiillisen, henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tilana. Toimisto julkaisee artikkeliteoksen terveydestä ja lapsen oikeuksista yhteistyössä alan asiantuntijoiden ja ammattilaisten kanssa. Nuorten neuvonantajien tapaamisissa selvitetään, millaiset tekijät vaikuttavat terveyden kokemukseen lasten ja nuorten keskuudessa. Toimisto tiivistää yhteistyötä terveydenhuollon viranomaisten, ammattilaisten ja asiantuntijoiden kanssa. Terveys ja hyvinvointi on otettu lapsiasiavaltuutetun ohjaaman Lapsen oikeuksien kansallisen viestintäverkoston teemaksi, mikä vahvistaa laaja-alaista ja monikanavaista tiedonkulkua terveyden teemasta.

Tavoite: Lasten ja nuorten terveys ymmärretään kokonaisvaltaisena hyvinvoinnin tilana, jota elintavoilla, osallisuudella ja palveluilla voidaan edistää.

Lapsiasiavaltuutettu arvioi lapsen oikeuksien toteutumista

Tehtävässään lapsiasiavaltuutetun tulee arvioida lapsen edun ja oikeuksien toteutumista, seurata lainsäädäntöä ja yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia lasten hyvinvointiin. Lapsiasiavaltuutetun tulee aloittein, neuvoin ja ohjein kehittää yhteiskunnallista päätöksentekoa lasta koskevissa asioissa ja edistää lapsen edun toteutumista yhteiskunnassa. (Laki lapsiasiavaltuutetusta 2 §.)

Lausunnot

Lausuntojen laatiminen keskeisimmistä hallituksen esityksistä, viranomaismuistioista ja -selvityksistä on olennainen osa valtuutetun arviointitehtävää. Toimisto seuraa hallituksen säädösvalmistelua ja lausuu tarvittaessa myös sellaisista hallituksen esityksistä, joista siltä ei ole pyydetty lausuntoa. Valtuutettu seuraa pyydettyjen ja annettujen lausuntojen määrää sekä panostaa lausuntojen laatuun ja tutkimusperustaisuuteen, ja lausuntojen vaikuttavuutta arvioidaan seuraamalla niiden vaikutusta hallituksen esityksiin, valiokuntien mietintöihin ja eduskunnan päätöksiin.

Aloitteet ja kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu seuraa lapsiin ja nuoriin liittyvää päätöksentekoa, yhteiskunnallista keskustelua ja kansalaisyhteiskunnasta nousevia ilmiöitä. Valtuutetulla on tärkeä rooli myös ihmisoikeusongelmien havaitsemisessa ja esiin nostamisessa. Tarvittaessa lapsiasiavaltuutettu tekee eri tahoille aloitteita, joilla kiinnitetään toimijoiden huomiota lapsen oikeuksiin liittyviin epäkohtiin tai pyritään edistämään muutosta.

Lapsiasiavaltuutettu tekee kannanottoja ajankohtaisista lapsia koskevista aiheista lasten hyvinvointiin ja oikeuksiin liittyen – tarvittaessa yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Aloitteiden ja kannanottojen vaikuttavuutta arvioidaan seuraamalla aiheesta herännyttä yhteiskunnallista keskustelua mediaseurannan analytiikan avulla sekä arvioimalla toteutunutta muutosta esitetyissä asioissa.

Vuosikertomus ja toimintasuunnitelma

Lapsiasiavaltuutettu antaa vuosittain valtioneuvostolle kertomuksen toimialaltaan. Vuosikertomus sisältää arvion lapsen oikeuksien toteutumisesta ja lasten hyvinvoinnin ja elinolojen kehityksestä sekä lainsäädännössä havaituista puutteista. Vuosikertomus

luovutetaan valtioneuvostolle maaliskuun loppuun mennessä. Vuosittaisessa toimintasuunnitelmassa (tämä asiakirja) kuvataan kunkin vuoden painopistealueet ja niiden liittyminen eri hallinnonalojen toimintaan. Toimintasuunnitelma luovutetaan valtioneuvostolle.

Eduskuntakertomus

Lapsiasiavaltuutettu antaa kerran neljässä vuodessa eduskunnalle kertomuksen toimialaltaan. Eduskuntakertomus on julkaistu vuosina 2018 ja 2022. Vuonna 2022 luovutetussa eduskuntakertomuksessa luotiin katsaus lasten hyvinvointiin ja ajankohtaisiin ilmiöihin, Suomen lainsäädännön kehittämistarpeisiin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen kannalta, kansallisen lapsistrategian luomistyöhön sekä lasten ja nuorten asemaan lapsiasiavaltuutetun neuvonantajina.

Lapsiasiavaltuutettu esitti kertomuksessaan eduskunnalle kolme ehdotusta:

1. Lapsen etu ensisijaisena harkintaperusteena lapsia koskevissa asioissa tulee sisällyttää perustuslain (731/1998) perusoikeussäännöksiin.
2. Lastensuojelulain kokonaisuudistus tulee käynnistää.
3. Koulutuspolitiikan resurssit tulee jatkossa turvata yli hallituskausien sitoutumalla muiden Pohjoismaiden rahoitusta vastaavaan ja selkeästi määriteltyyn rahoitustasoon.

YK:n lapsen oikeuksien komitealle annettava raportti

Suomen valtio luovutti YK:n lapsen oikeuksien komitealle YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa edellytetyn määräaikaishavainnointin heinäkuussa 2019. Lapsiasiavaltuutettu valmisteli komitealle nk. rinnakkaisraportin yleissopimuksen toimeenpanosta Suomessa ja valtuutettua kuultiin komiteassa syyskuussa 2022. Rinnakkaisraportin vaikuttavuutta arvioidaan tarkastelemalla YK:n lapsen oikeuksien komitean antamia johtopäätöksiä Suomen valtiolle.

Lapsiasiavaltuutettu seuraa, tuottaa ja välittää tietoa lapsen oikeuksista

Tehtävässään lapsiasiavaltuutetun tulee seurata lasten ja nuorten elinolosuhteita.

Lapsiasiavaltuutetun tulee aloittein, neuvoin ja ohjein kehittää yhteiskunnallista

päätöksentekoa lasta koskevissa asioissa ja edistää lapsen edun toteutumista yhteiskunnassa.

Lapsiasiavaltuutetun tulee pitää yhteyksiä lapsiin ja nuoriin ja välittää heiltä saamaansa

tietoa päätöksentekoon sekä välittää lapsia koskevaa tietoa lapsille, lasten parissa

työskenteleville, viranomaisille sekä muulle väestölle. (Laki lapsiasiavaltuutetusta 2 §.)

Yhteiskunnallisen keskustelun seuraaminen ja siihen osallistuminen

Lapsiasiavaltuutettu seuraa lapsiin ja nuoriin liittyvää yhteiskunnallista keskustelua ja kansalaisyhteiskunnasta nousevia ilmiöitä. Seurantatehtävässä hyödynnetään monipuolisesti mediaa, sidosryhmäyhteistyötä, kansalaisten yhteydenottoja sekä lasten ja nuorten kanssa käytäviä keskusteluja. Lapsiasiavaltuutetulla on oikeus saada muilta viranomaisilta maksutta tehtäviensä hoidon kannalta tarpeellisia tietoja, jollei salassapitosäännöksistä muuta johdu. Lapsiasiavaltuutettu seuraa myös valtuutetun omasta toiminnasta käytävää yhteiskunnallista keskustelua ja työn tunnettuutta ns. mainekyselyjen avulla.

Viestintä lapsiasiavaltuutetun toiminnassa

Lapsiasiavaltuutetun toimiston viestintä on vahvaa. Viestintäasiantuntijan tehtävänä on viestinnän lyhyen ja pitkän aikavälin suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi, lapsen oikeuksien viestinnän edistäminen sekä toimiston viestinnällisen osaamisen vahvistaminen. Viestintäasiantuntija ylläpitää verkostoja erillisvaltuutettujen, ministeriöiden, virastojen ja muiden sidosryhmien viestinnän kanssa.

Vuoden 2023 aikana edistetään lapsen oikeuksien kansallista viestintästrategiaa, joka tuo yhteen kymmeniä lapsen oikeuksien valtionhallinnon ja kolmannen sektorin toimijoita.

Kansallista lapsen oikeuksien viestintäverkostoa on ohjannut lapsiasiavaltuutettu ja koordinoanut Lastensuojelun Keskusliitto. Kansallinen viestintä huomioidaan myös osana kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa. Lapsiasiavaltuutettu on aktiivinen osallistuja lapsen oikeuksien viikon kampanjassa, tapahtumissa ja tilaisuuksissa.

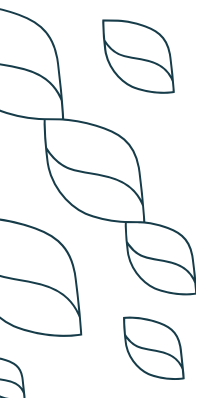
Lapsibarometri

Lapsibarometri on lapsiasiavaltuutetun keskeinen työkalu pienten lasten kokemusten kartoittamiseksi. Se perustuu kuusi- ja seitsemänvuotiaiden lasten haastattelututkimukseen ja on lajissaan ainutkertainen koko maailmassa. Neljä kertaa kerätyssä Lapsibarometrissa on selvitetty lasten kokemuksia luottamuksesta (2016), tarkasteltu vapaa-aikaa ja testattu samalla kahta metodia – puhelin- ja käyntihaastattelua (2018), tutkittu lasten käsityksiä hyvästä elämästä (2020) ja lasten näkemyksiä turvallisuudesta (2022). Vuonna 2023 käynnistetään seuraavan, vuonna 2024 toteuttavan Lapsibarometrin valmistelu.

Nuoret neuvonantajat

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on pitää yhteyttä lapsiin ja nuoriin ja välittää heidän ajatuksiaan esimerkiksi päätöksentekijöille ja lasten parissa työskenteleville. Tätä tehtävää lapsiasiavaltuutettu toteuttaa Nuoret neuvonantajat -toiminnan avulla. Nuoret neuvonantajat -toiminnan sisältöjä hyödynnetään toimiston julkaisuissa, lausunnoissa, kannanotoissa, aloitteissa ja selvityksissä. Nuoret neuvonantajat toimivat kolmella tavalla. Nuone-teematapaamiset ovat yleensä tietyn teeman ympärille rakennettuja lapsiryhmien yksittäisiä tapaamisia. Tapaamisten teemat liittyvät pääsääntöisesti lapsiasiavaltuutetun vuoden strategiseen painopistealueeseen. Nuone-tiimit ovat useamman kerran tavattavia lapsiryhmiä, joiden kanssa keskustellaan niistä asioista, joita lapset itse nostavat esille. Säännöllisesti tavattaviin Nuone-tiimeihin osallistuu erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia lapsia. Nuone-vierailut ovat yksittäisiä lapsiryhmien tapaamisia, joissa keskustellaan sellaisista asioista, jotka ovat ajankohtaisia lapsille juuri sillä hetkellä.

Vuonna 2023 Nuoret neuvonantajat -toimintamallia jatketaan tapaamalla erilaisia lasten ja nuorten ryhmiä sekä kehittämällä mallia edelleen. Vuoden 2023 teemaan liittyen järjestetään jo talvella 2022–2023 lasten ja nuorten tapaamisia. Tapaamisten teemana on terveys ja hyvinvointi. Tarvittaessa voidaan järjestää tapaamisia myös yksittäisistä ajankohtaisista tai muuten tärkeiksi havaituista aiheista. Vuoden 2023 kevään ajan jatketaan edellisenä vuonna aloitettua Nuone-tiimiä autismiluokan kanssa sekä julkaistaan koonti tiimissä olleiden lasten näkemyksistä. Syksyllä 2023 aloitetaan uusi tiimi jonkin haavoittuvassa asemassa olevan lapsiryhmän kanssa. Lisäksi vuoden 2023 aikana toteutetaan toimintamallin arviointi lasten oman arvion perusteella.

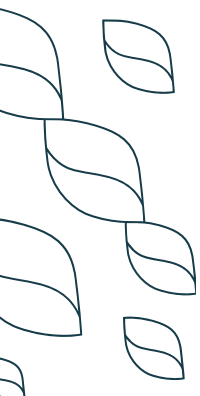
Tutkimukset ja selvitykset

Lapsiasiavaltuutettu julkaisee vuosittain tutkimuspainotteisia selvityksiä vuoden painopistealueeseen ja muihin tarpeellisiin aiheisiin liittyen. Selvitykset kokoavat yhteen lapsia koskevaa tutkimustietoa tiettyihin teemoihin liittyen, tuottavat uutta tietoa lasten näkökulmasta ja toimivat siten lasten hyvinvoinnin seurantavälineenä. Selvityksissä voidaan syventää tietoa jostakin ilmiöstä tai epäkohdasta lasten tai nuorten elämässä. Olennaista on tuoda esille lasten ja nuorten kokemuksia tai mielipiteitä jostakin sellaisesta asiasta tai ilmiöstä, josta ei ole riittävästi aiempaa tutkimusta. Selvitys voi samalla antaa syyäksen laajemman tutkimuksen toteuttamiselle, mikäli sellainen todetaan tarpeelliseksi. Selvityksiä toteutetaan itse ja yhteistyössä sidosryhmien ja tutkijoiden kanssa.

Vuonna 2023 julkaistaan kolme selvitystä: vuonna 2008 edellisen kerran julkaistu selvitys saamelaislasten hyvinvoinnista ja heidän oikeuksiensa toteutumisesta on uudistettu ja julkaistaan alkuvuodesta 2023 samoin kuin edellisen kerran vuonna 2009 julkaistu selvitys romanilasten hyvinvoinnista ja heidän oikeuksiensa toteutumisesta. Kolmanneksi suunnitteilla on artikkelikokoelma terveydestä ja lapsen oikeuksista. Kaikkien selvitysten vaikuttavuutta arvioidaan palautteen, käytettävyyden ja näkyvyyden perusteella.

Pyöreän pöydän keskustelut

Pyöreän pöydän keskusteluja järjestetään ajankohtaisista aiheista, joissa tarvitaan uusia näkökulmia, asiantuntijatietoa ja eri toimijoiden kohtaamista. Keskustelut ovat kutsutilaisuuksia, joihin pyritään saamaan monipuolisesti eri toimijoita – niin ilmiön keskellä eläviä, sen parissa työskenteleviä kuin tutkijoita ja muita asiantuntijoita. Lapsiasiavaltuutettu toimii keskusteluissa itsenäisenä, riippumattomana ja puolueettomana koollekutsujana. Keskustelusta laaditaan muistio, joka välitetään osanottajille, julkaistaan lapsiasiavaltuutetun verkkosivuilla ja jota hyödynnetään toimiston vaikuttamistyössä. Tuloksia voidaan nostaa julkiseen keskusteluun myös tiedotteen tai kannanoton muodossa. Valtuutetun työssä seurataan keskustelun vaikutuksia ja järjestetään tarvittaessa seurantakeskustelu, joskin varsinainen jatkotyöskentely on yleensä keskustelun eri osapuolten tehtävä. Vuonna 2023 Pyöreän pöydän aiheet liittyvät vuoden painopistealueeseen – terveyteen ja lapsen oikeuksiin.

Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit

Vuoden aikana jatketaan YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommenttien suomentamista. Yleiskommentit tarkastelevat ja syventävät lapsen oikeuksien sopimuksen määräyksiä ja antavat täytäntöönpano-ohjeita. Tietoa yleiskommenttien sisällöistä välitetään sidosryhmille ja laajalle yleisölle. Käännöstoiminnan vaikuttavuutta edistetään viittaamalla yleiskommenttien olemassaoloon ja sisältöön lausunnoissa, aloitteissa, kannanotoissa ja eri tilaisuuksissa sekä seuraamalla niiden esiintyvyyttä päätöksenteossa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa sekä viestimällä uusista yleiskommenteista lapsiasiavaltuutetun viestintäkanavissa. Vuonna 2023 edistetään yleiskommenttien muokkaamista selkokieliseen muotoon sekä yleistajuista viestintää yleiskommenttien sisällöistä myös lapsille ja nuorille.

Luennot ja lapsen oikeuksien sopimukseen liittyvä koulutus

Lapsiasiavaltuutetun lakisääteisenä tehtävänä on neuvoin ja ohjein kehittää yhteiskunnallista päätöksentekoa ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista yhteiskunnassa. Lapsiasiavaltuutettua kutsutaan usein puhujaksi erilaisiin tilaisuuksiin. Tilaisuuksien painoarvoa harkitaan tarkasti, ja tilaisuuksissa pidettävien puheenvuorojen yhteydessä vaalitaan koulutuksellista näkökulmaa. Jokaisen puheenvuoron yhteydessä välitetään tietoa lapsen oikeuksista, YK:n lapsen oikeuksien komitean työstä ja esimerkiksi yleiskommenttien sisällöistä, lasten hyvinvoinnin tilasta, hyvinvoinnin seurantavälineistä (esim. lasten hyvinvoinnin kansallisista indikaattoreista) ja annetaan ajatuksia olosuhteiden korjaamiseen. Esityksistä laaditaan kirjoitetut puheet ja/tai diat, jotka tallennetaan jatkokäyttöä varten.

Vuonna 2023 jatketaan koulutuksen kehittämistä yhdessä kansallisen lapsistrategiatyön sekä sidosryhmien kanssa. Luentojen ja koulutusten vaikuttavuutta arvioidaan saadun palautteen perusteella.

Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit

Lapsiasiavaltuutetun toimisto on aiemmin ollut aktiivisesti kehittämässä lasten hyvinvoinnin kansallisia indikaattoreita, joita on kerätty Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämään tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanetiin. Erilaisia indikaattoreita löytyy myös Tilastokeskuksesta, erillisvirastojen sivuilta ja uudesta Itlan ylläpitämästä

Itlastosta. Indikaattoreita hyödynnetään toimiston työssä, lausunnoissa, kannanotoissa, aloitteissa, esityksissä, koulutuksessa ja selvityksissä. Lisäksi eri koulutustilaisuuksissa ja vierailuilla tuodaan esille lapsia ja nuoria koskevaa tutkimustietoa ja sitä, mistä tutkimustietoa saa. Toimistossa seurataan aktiivisesti ajankohtaista lapsia ja nuoria koskevaa tutkimusta ja työajan puitteissa pyritään järjestämään tälle tehtävälle aikaa. Lapsiasiavaltuutettu on vuonna 2022 yhdessä kansallisen lapsistrategian kanssa käynnistänyt indikaattoreita koskevan kehittämistyön, johon em. toimijat osallistuvat. Tämä työ valmistuu vuonna 2023.

Kansalaisyhteydenotot

Lapsiasiavaltuutettu saa vuosittain 400–700 yhteydenottoa kansalaisilta sekä myös lasten kanssa työskenteleviltä ammattilaisilta monista lapsia koskettavista asioista.

Lapsiasiavaltuutetulla ei lain mukaan ole toimivaltaa ottaa kantaa yksittäisten lasten ja perheiden asioihin tai puuttua muiden viranomaisten toimintaan yksittäisasiossa.

Hallintolain mukaisesti lapsiasiavaltuutetun toimisto tarvittaessa ohjaa yhteydenottajat oikean viranomaistahon puoleen.

Kansalaisyhteydenottojen lukumäärä on vuonna 2022 on laskenut edellisvuoteen verrattuna jonkin verran. Kansalaisyhteydenottoja hyödynnetään vaikuttamistyössä, sillä tieto lasten ja nuorten maailmassa olevista ajankohtaisista ilmiöistä on lapsiasiavaltuutetulle arvokasta. Toimisto tilastoi kansalaisyhteydenotot yleisellä tasolla ja hyödyntää näistä saatavia näkökulmia omassa työssään sekä viranomaisyhteistyössä.

Tavoitteena on myös saattaa kansalaiset tarvittaessa mahdollisimman pian oikean avun piiriin. Toimistossa kehitetään myös viestintää ohjauksen tueksi ja vuonna 2023 jatketaan edellisenä vuonna aloitettua puhelinaikaa sekä kehitetään verkkosivujen kansalaisille suunnattuja osioita edelleen.

Lapsiasiavaltuutettu verkostoi ja rakentaa yhteyksiä eri toimijoiden välille

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on kehittää yhteistyömuotoja eri toimijoiden välille (Laki lapsiasiavaltuutetusta 2 §).

Lapsiasianeuvottelukunta

Lapsiasianeuvottelukunnasta säädetään lapsiasiavaltuutetusta annetussa laissa (1221/2014) ja sitä koskevassa valtioneuvoston asetuksessa (274/2005). Lain 4 §:n mukaan neuvottelukunnan tehtävänä on toimia lapsiasiavaltuutetun apuna lasten aseman ja oikeuksien sekä niitä koskevien viranomaisten yhteistyön edistämistä varten. Asetuksen 5 §:n mukaan valtioneuvosto asettaa neuvottelukunnan lapsiasiavaltuutetun ehdotuksesta enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. Neuvottelukunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja enintään 14 muuta jäsentä, joista kullakin on henkilökohtainen varajäsen.

Nykyinen lapsiasianeuvottelukunta toimii ajalla 1.11.2019–31.10.2024. Neuvottelukunnan puheenjohtajana toimii lapsiasiavaltuutettu, varapuheenjohtajana lakimies ja sihteerinä ylitarkastaja. Lapsiasianeuvottelukunta kokoontuu tavallisesti neljä kertaa vuodessa. Vuonna 2023 lapsiasianeuvottelukunnan työryhmänä jatkaa kansallista lapsistrategiaa seuraava ja sen toimineenpanoa tukeva verkostotyöryhmä, lapsen oikeuksien viestinnän ohjausryhmä ja lapsitutkimuksen työryhmä.

Sidosryhmätyö

Lapsiasiavaltuutetun sidosryhmiin kuuluvat muut viranomaiset, kunnat, hyvinvointialueet, tutkijat, järjestöt, uskonnolliset yhteisöt, yritykset sekä muut lapsipolitiikan toimijat ja alan asiantuntijat. Lapsiasiavaltuutettu tekee yhteistyötä sidosryhmien kanssa heitä tapaamalla ja erilaisiin tilaisuuksiin osallistumalla. Myös pitkäjänteinen osallistuminen erilaisiin strategisesti merkittäviin komiteoihin, työryhmiin ja ohjausryhmiin on tärkeä osa lapsiasiavaltuutetun toimiston työtä. Vuonna 2023 vahvistetaan edelleen yhteistyötä erityisesti kansallisten toimijoiden, kuten yhdenvertaisuusvaltuutetun, tasa-arvovaltuutetun, kansallisen lapsistrategian ja Itlan kanssa.

Kansainväliset yhteydet

Lapsiasiavaltuutettu tekee kansainvälistä yhteistyötä lapsen oikeuksien edistämiseksi. Vuonna 2023 jatketaan erityisesti pohjoismaista yhteistyötä Ahvenanmaan, Färsaarten, Grönlannin, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan lapsiasiavaltuutettujen kanssa.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto jatkaa jäsenyyttä eurooppalaisten lapsiasiavaltuutettujen verkostossa *European Network of Ombudspersons for Children (ENOC)*. Verkosto järjestää mm. konferenssin ja vuosikokouksen syksyisin sekä niitä alustavan seminaarin keväisin.

Vuonna 2023 lapsiasiavaltuutetun toimisto edistää rinnakkaisraportin YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle antamien päätelmien huomioon ottamista. Lisäksi lapsiasiavaltuutetun toimisto seuraa YK:n lapsen oikeuksien komitean työtä, kääntää sen julkaisemat yleiskommentit suomeksi sekä osallistuu komitean järjestämiin ajankohtaispäiviin. Lapsiasiavaltuutetun toimisto seuraa lisäksi Euroopan komission lapsitakuutyötä.

Lapsen oikeuksien viikko

Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989, ja ajankohta on vakiintunut lapsen oikeuksista muistuttavien tilaisuuksien ja tapahtumien teemaviikoksi sekä kansalliseksi vakiintuneeksi liputuspäiväksi. Lapsiasiavaltuutettu osallistuu viikon tapahtumiin yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Vierailut

Lapsiasiavaltuutettu vierailee kutsusta kunnissa, kouluissa, varhaiskasvatusyksiköissä, oppilaitoksissa ja muissa organisaatioissa kohdatakseen ammattilaisia ja toisinaan myös lapsia sekä nuoria heidän arjessaan. Vierailujen yhteydessä kerrotaan lapsen oikeuksista, kerätään tietoa lasten kokemuksista ja mielipiteistä sekä havaintoja ammattilaisten tai vanhempien näkemyksistä, joita voidaan hyödyntää toimiston lakisääteisessä työssä kuten lausunnoissa, aloitteissa, kannanotoissa ja selvityksissä. Lapsiasiavaltuutetun vierailut eivät ole tarkastus- tai valvontakäyntejä.

Lapsiasiavaltuutettu huolehtii henkilöstön hyvinvoinnista

Henkilöstö

Lapsiasiavaltuutetun toimistossa työskentelee lapsiasiavaltuutetun lisäksi erikoistutkija, hallinnollinen avustaja, lakimies, viestintäasiantuntija ja ylitarkastaja (6 htv.) sekä määräaikainen lakimies (1 htv.). Toimisto pyrkii tarjoamaan vuosittain harjoittelupaikan 1–2 korkeakouluharjoittelijalle.

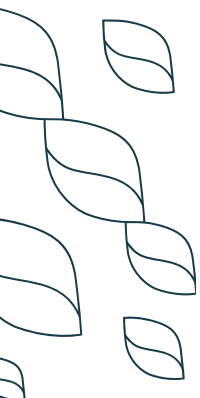
Henkilöstön hyvinvointi

Lapsiasiavaltuutetun toimistossa on voimassa työsuojeluohjelma ja toimistoon on nimetty työsuojeluvaltuutettu. Toimintavuonna 2023 hankitaan ensiapukoulutusta. Lisäksi toimistossa on laadittu toimintaohjeet häirinnän ja epäasiallisen käyttäytymisen varalle.

Viisivuotisstrategiassa tavoitteena on, että lapsiasiavaltuutetun toimiston henkilöstöllä on hyvä henkinen, fyysinen, eettinen ja sosiaalinen toimintakyky, osaamisen kehittäminen on jatkuvaa, työnjako on selkeä ja tarkoituksenmukainen, työyhteisö on turvallinen ja tukeva ja osallisuus on vahvaa.

Tavoitteiden saavuttamiseksi jatketaan työnohjausta, vahvistetaan yhteisöllisyyttä ja keskinäistä luottamusta sekä luodaan yhdessä virkistytymisen ja yhteisöllisyyden vahvistamisen tapoja. Jokaisen työntekijän annetaan vaikuttaa työnsä sisältöihin ja yhteisiin asioihin. Toimistossa edistetään joustavasti työn ja perhe-elämän yhteensovittamista. Työntekijöiden osaamista vahvistetaan jakamalla tietotaitoa sisäisesti ja ulkoisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Lisäksi tuetaan jatkuvaa oppimista ja kannustetaan lisäkoulutukseen erilliskorvauksen avulla. Henkilöstön hyvinvointia ja johdon onnistumista seurataan CAF- ja VMBaro-kyselyn avulla, ja lisäksi kannustetaan jatkuvaan vuoropuheluun esimiehen kanssa. Toimistossa hyödynnetään työterveyshuollon palveluja.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto sijaitsee Jyväskylässä osoitteessa Vapaudenkatu 58 A ja Helsingissä osoitteessa Ratapihantie 9.

Talous

Palkat eli henkilöstökulut + sotu	521 600 €
Muut toimintamenot	169 000 €
Vuokrat	55 000 €
Yhteensä	751 600 €

Jyväskylässä 8.11.2022

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Mari Laitinen
Hallinnollinen avustaja

